

DIALÓGUS

**A Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Karának kiadványa**

2008

A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság
2000/4/V/24. számú határozatával a jogászképzésok
párhuzamos akkreditációs vizsgálata és a „Kiválósági hely” címre
brazott pályázatok alapján a

**Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Karának**

a jogász képzésben
nyújtott kiemelkedő teljesítményéért
2011. június 30-ig

Kiválósági hely

címre adományozott.

Budapest, 2006. április 26.

Fekete László
a MAB elnöke

Felelős kiadó: Dr. Szabó Imre
az SZTE ÁJTK dékánja

Felelős szerkesztő: Dr. Balogh Elemér
baloghe@juris.u-szeged.hu
<http://www.juris.u-szeged.hu>

Nyomdai munkák: „Norma” Nyomdász Kft.
Hódmezővásárhely

Gyémánt Richárd „A határon túli magyarság demográfiai és társadalomstatistikai sajátosságai” címmel védte meg doktori disszertációját.

A magyar Alkotmány 6. § (3) bekezdése kimondja, hogy „A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.” A „határon túli magyarok” megjelölés a magyarországi köznyelvben, illetve a politikai életben használt terminológia, amely kifejezést a Magyar Köztársaság határain kívül, de a Kárpát-medencén belül élő magyar anyanyelvű emberekre használják. „Határon túli magyarok” alatt a trianoni békeszerződés (1920. június 4.) után elcsatolt területeken (ma Románia, Szlovákia, Szerbia, Ukrajna, Horvátország, Ausztria és Szlovénia területén) élő magyarokat értik.

A disszertáció elkészítésénél elsődleges törekvés volt, hogy megszülethessen egy kompakt, elsősorban a statisztikai adatokat szem előtt tartó, a lényeges mozzanatokot megragadó adatközlés. A tudományos értekezésben, a korábban említett hét ország magyarjainak sajátosságait külön fejezetekre bontva, gazdag térkép és ábra melléklettel, illetve publikációs hivatkozással próbálta a szerző bemutatni. Ahhoz azonban, hogy egy-egy terület magyarságának sajátosságait megismerhessük, sok esetben nem volt mellőzhető a térség történelmének, illetve történelmi demográfiájának ismertetése sem.

A „körbejárt” témakör és egyben a disszertáció a magyar nemzetpolitika céljával összhangban született. Ezek között elsősorban a határon túli magyarság nemzeti identitásának fenntartása és erősítése, továbbá e közösségek szülőföldjükön történő gyarapodásának elősegítése. Ezt a célt alapvetően nemzeti

Dr. Gyémánt Richárd

konszenzus övezi, amely magában foglalja mind a magyarországi parlamenti pártokat, mind a határon túli magyarság legitim szervezeteit, és a közvélemény nagy többségének támogatását is élvezi. A rendszerváltást követően az anyaországi politikai elit mindent megtett, egyrészt a magyar–magyar viszony erősítésében, másrészt a kisebbségpolitikai kérdéseknek a szomszédos országokkal való kétoldalú kapcsolatokban és a problémák nemzetközi szintén való higgadt megjelenítésében. A fentiekben elmondottakra tekintettel a disszertációban a szomszédos államokkal való hatályos, vonatkozó jogi szabályozás ismertetésére is sor kerül. Itt elsősorban a kisebbségvédelmi egyezményekre kell gondolni.

Nemzetpolitikánkban Magyarország euroatlanti integrációja és a térség stabilitásának erősítése egységben jelenik meg a határon túli nemzetrészek érdekvédelmével. A mindenkor magyar kormány törekvése is arra irányul, hogy megoldást nyerjenek az integrációt nehezítő és a stabilitást potenciálisan gyengítő nemzeti problémák. Ennek

során támaszkodhatott hazánk az elért integrációs eredményeire, illetve a térségben zajló stabilizációs és demokratizálódási folyamatokra. Ily módon megvalósult a külpolitikai prioritások összhangja. Ugyanakkor nem lehet elfelejteni, hogy a statisztika mást „mutat”. Az 1990-es évek elején, illetve a 2000 környékén a hazánkkal szomszédos országokban megtartott népszámlálások szerint a határon túli magyarság lélekszáma 2,7 millió főről 2,4 millió főre, mintegy 300 ezer fővel csökkent. Ebben a csökkenésben meghatározó szerepet játszó tényezők súlya területenként különböző.

A legjelentősebb határon túli magyar közösség, az erdélyi magyarság kapcsán sokáig tartotta magát az a téves hiedelem, hogy a kétmillió közösség valós számát valójában a kommunista román hatalom hivatalos statisztikái manipulálják. A rendszerváltást követő 1992. évi román népszámlálás azonban egyértelműen jelezte, a 2001. évi népszámlálás pedig nyilvánvalóvá tette, hogy le kell számolni ezzel az illúzióval. A 2001. évi census már a „vészharangot” is megkongatta, kétségbevonhatatlanná téve, hogy az érdekvédelemben szép sikereket felmutató erdélyi magyarság legnagyobb és legégetőbb problémája a népességfogyás lett. A 200 ezer fős fogyás (migráció, természetes fogyás és asszimiláció) ellenére az erdélyi magyar közösségben, főként a székelységben – ahogyan azt történelme, illetve jelene is bizonyítja – feltehetően van még elegendő erő a túléléshez, a jövőhöz.

A rendszerváltozást követően a cseh-szlovákiai – 1993. január 1-től szlovákiai – magyarság hozzáfoghatott önszerveződéséhez, több mint fél évszázados kényszerű szünet után létrehozhatta politikai szervezeteit is. Négy politi-

kai pártot alapított, amelyek 1998-ban egyesültek, s létrejött a Magyar Koalíció Pártja, amely a 2002. évi választásokat követően a többpárti kormánykoalíció tagja lett. A politikai összefogás mindenképp egyedülálló és ezért követendő a többi határon túli, illetve az anyaországi magyar közösségek felé. Ennek ellenére itt is jelentős problémát okoz a népességfogyás. A 47 ezres fogyás döntő többségét a magyar-szlovák reláció, illetve a többségi (szlovák) népcsoport kisebbségpolitikájának változása okozta. Ugyanakkor a városok (főként Pozsony és Kassa) lakossága nem gyarapszik rohamos mértékben, minthogy nem épülnek nagyszámban bérházak, azaz a fiatalok is megmaradnak saját közösségeikben, így nem érvényesül az asszimilációs hatás, ellenkezőleg, a magyar közösség megtartó erőként hat a bizonytalankodó egyénekre is.

A harmadik legjelentősebb határon túli magyar közösség, az 1991 és 2002 között 50 ezres fogyást elkönyvelő délvidéki magyarság a megmaradását illetően erős kihívásokkal küzd, amelyek a következők: a rendkívül alacsony születésszám, a folyamatos és erőszakos asszimiláció, a tömeges kivándorlás, a katasztrofális elöregedés, a példátlan öngyilkossági hullám, az alkoholizmus, az epidemiológiai válság, a válások és abortuszok magas száma, a vegyes házasságok mellett az ún. jugoszláv népszámlálási kategória. A Trianon óta szakadatlan betelepítések, a népszámlálási manipulációk, s velük párhuzamosan a mesterségesen elszorított magyar intézményrendszer következtében a magyarság részaránya jelentősen visszaesett a szerb népességhez viszonyítva. A délvidéki magyar kutatók becsléseik szerint már csak valamivel több, mint 200 ezer főre teszik a vajdasági magyar közösség lélekszámát.

Az Ukrajnában élő kárpátaljai magyarság legfontosabb célja a gazdasági felzárkózás, a szülőföldön való boldogulás elősegítése. A kis, mindössze 150 ezer főt számláló közösség számbelileg valamelyest apadt a két utóbbi népszámlálás (1989, 2001) között, de lélekszámcsökkenése mégsem veszélyezteti létét.

A 2001. évi népszámlálási adatok szerint a Horvát Köztársaság területén 16595 magyar nemzetiségű állampolgár élt, nagyjából 25%-kal kevesebb, mint 1991-ben. Ennek a népességnek mintegy négyötöde a horvát Dunamente vidékén, pontosabban a Drávaszögben és Kelet-Szlavóniában összpontosult, abszolút vagy relatív többségben. A délszláv háború során a horvát Dunamente lakosságának összetételében olyan mélyreható változások következtek be, amelyek hatására a magyarság az 1991-ben még abszolút vagy relatív többségű körzetekben helyi kisebbséggé vált vagy válhat a közeljövőben.

Az elvándorlás és az asszimiláció gyorsulni látszik a burgenlandi (ausztriai) magyarság körében, de erőteljesebb támogatással a folyamat határozottan lassítható lehetne. Azonban vitatható az a vélemény, miszerint a burgenlandi magyarság asszimilációja teljes egészében spontán jellegű. Ebben hosszú ideig közrejátszott a Magyarországgal való közvetlen érintkezés nehézkessége, valamint a folyamat osztrák részről történő árnyalt gyorsítása is. Novumnak tekinthető, hogy disszertáció burgenlandi fejezetében több olyan népességszökkenetű kérdésre (osztrák kisebbségpolitika, „örsegi családmódel”, stb.) is rávilágít a szerző, amelyek – a szakértői köröket leszámítva – teljesen ismeretlenek az anyaországi magyarság körében.

A muravidéki (szlovéniai) magyarság számában és asszimilációs hajlandóságában hasonló a burgenlandihoz. Az

1980-as évek közepén végzett közös magyar-szlovén kutatás hátrányos gazdasági-infrastrukturális helyzetet, erősödő elvándorlást és vegyes házasságokban megnyilvánuló asszimilációt mutatott ki a határ mindkét oldalán. A tíz évenként tartott népszámlálások között átlagban 13%-kal csökkent a szlovéniai magyar nemzetiségűek száma. A vegyes házasságok aránya meghaladja az 50%-ot, és az abból származók 80 %-a a többségi nemzethez tartozónak vallja magát. 1991 nyarán a magyarok egy emberként álltak ki a független Szlovénia mellett, s azóta igyekeznek betölteni – államközi egyezményekkel is elősegített – híd szerepüket, amelyet a történelem mért rájuk.

A legkisebb határon túli magyar közösség, a muravidéki (szlovéniai) magyarság helyzetét illetően – akárcsak a horvátországi és ausztriai magyarság vonatkozásában – igazi „csemegére” bukkanhat a témakör iránt érdeklődő. Mindenképp újításként említhetők a három legkisebb magyar közösségről írt fejezetek. A vonatkozó anyaországi írásokban, tanulmányokban néhány sorban, esetleg oldalban „merítik ki” az említett közösségek – többek között – demográfiai sajátosságait. Ezzel szemben a szerző kutatásai során többször is – többek között a Központi Statisztikai Hivatal folyóiratának, a Területi Statisztika hasábjain – hosszabb eszmefuttatásokat, „mélyfúrásokat” szentelt a kissé „elfelejtett nemzetrészek” helyzetének bemutatására. Az értekezés talán legnagyobb értéke a teljes körűség, amely kapcsán a téma iránt érdeklődő minden kérdésére választ kaphat.

**Dr. Gyémánt Richárd
egyetemi adjunktus**